

ดวงอาทิตย์กับดวงจันทร์ที่โคจรกัน

ในกลบทสันสกฤต

นาวิณ โปษกรัญญ

บทคัดย่อ

พระรามาธิบดีกับพระกฤษณะเป็นกษัตริย์ผู้มีชื่อเสียงในสุรยวงศ์และจันทรวงศ์ที่ปรากฏในวรรณคดีสันสกฤตหลายเรื่อง *รามกฤษณวิโลมกาวยะ* เป็นวรรณคดีกลบทที่เล่าเรื่องของวีรบุรุษทั้งสองไว้ด้วยกัน นำสังเกตว่าวรรณคดีเรื่องนี้มีใช้กลบทที่แสดงความสามารถทางวรรณศิลป์เท่านั้น แต่ยังสะท้อนถึงภาพการโคจรของดวงอาทิตย์กับดวงจันทร์ไว้ด้วย บทความนี้จึงมีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาให้เข้าใจว่าวรรณคดีดังกล่าวสะท้อนภาพการโคจรของดวงอาทิตย์และดวงจันทร์ไว้อย่างไร ผลการศึกษาพบว่าคุณธรรมที่ปรากฏในเรื่องของวีรบุรุษทั้งสองสื่อถึงแสงอาทิตย์และแสงจันทร์ที่ปรากฏให้โลกเห็น การใช้วิโลมจัตระซึ่งเป็นกลบทที่กำหนดให้อ่านได้ทั้งซ้ายไปขวาและขวาไปซ้ายทำให้แบ่งพื้นที่ในคำประพันธ์สมมาตรกัน เปรียบเสมือนพื้นที่ในการโคจรที่เท่ากัน แต่ละคำประพันธ์เริ่มด้วยพระรามและจบด้วยเรื่องพระกฤษณะก็สะท้อนถึงการนับวัน 1 วันที่เริ่มจากกลางวันไปสู่กลางคืน การโคจรของดวงอาทิตย์และดวงจันทร์ในทางเดียวกันจะเห็นได้จากการที่ภาษาสันสกฤตอ่านได้ทางเดียวเท่านั้น แม้จะมีวิถีปฏิบัติปัจจัยกำกับทำให้สลับคำในประโยคได้ก็ตาม นอกจากนี้ความไม่สมบูรณ์ของเนื้อหาและการดำเนินเรื่องก็สื่อถึงความพรมวของแสงอาทิตย์และแสงจันทร์ขณะโคจรอีกด้วย วรรณคดีกลบทเรื่องนี้จึงเป็นประจักษ์พยานแห่งพลังของภาษาที่สื่อถึงปรากฏการณ์ธรรมชาติได้อย่างน่าสนใจ

คำสำคัญ ดวงอาทิตย์ ดวงจันทร์ กลบทสันสกฤต พระราม พระกฤษณะ

The Orbit of The Sun and The Moon in Sanskrit Wordplay

Nawin Bosakaranat

Abstract

Rāma and *Kṛṣṇa* are the famous kings in solar and lunar race respectively. A lot of *Sanskrit* literatures contain their stories as main plots. *Rāmakṛṣṇavilomakāvya (RKV)* is one of *Sanskrit* literature of wordplay that narrates the two stories as parallel thoroughly. It is noteworthy that *RKV* does not only prove significantly poetic creativity of the composer, but represents the orbits of the sun and the moon as well. It is the very objective of this article: to study some reflections of the orbits of the sun and moon in the literature. The findings are as follows: virtues in the stories of *Rāma* and *Kṛṣṇa* are related to sunlight and moonlight that appear to the world. Uses of *Vilomacitra*, *Sanskrit* bidirectional wordplay, make space in each stanza symmetric and can be compared to division of equal space in orbit of the sun and moon. Each stanza starts with the story of *Rāma* and ends with *Kṛṣṇa*'s reflects counting the day, starting from the sun to the moon day by day. The orbits in the same way of the luminaries are reflected in ability to be read in only one way of *Sanskrit* language, although there are many kinds of *Sanskrit* endings or suffixes that cause uncertainty in word order. Besides, haziness of sunlight and moonlight when orbiting appears in imperfection of its content. *RKV*, therefore, is the witness of the power of language, which interestingly represents natural phenomena.

Keywords: The Sun, the Moon, *Sanskrit* Wordplay, *Rāma*, *Kṛṣṇa*

บทนำ

“...ในโลกนี้มีอะไรที่ไม่คู่
อันดวงจันทร์นั้นยังมีอาทิตย์ปอง
ได้เห็นอยู่ทั่วถ้วนล้วนเป็นสอง
เดินพบพ้องบางคราวเมื่อเข้าเย็น”
(จุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว, พระบาทสมเด็จพระ, 2540, น. 82)

กลอนที่ยกมาข้างต้นนี้มาจากบทละครเรื่องเงาะป่า พระราชนิพนธ์ใน พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว ตอนลำหับชมป่าซึ่งเป็นตอนต้นของเรื่อง ถ้อยคำของนางลำหับนี้แสดงให้เห็นความสำคัญของการเป็นคู่ สิ่งที่นางยกขึ้นมา เปรียบเทียบก็คือพระจันทร์กับพระอาทิตย์ ทั้งสองนั้นมนุษย์ล้วนถือเป็นคู่กัน ลักษณะร่วมหรือสิ่งที่เชื่อมโยงทั้งพระจันทร์และพระอาทิตย์ไว้ด้วยกันก็คือเวลา เวลาที่ทั้งสองจะได้เจอกันก็คือเข้ากับเย็น เวลาที่เป็นช่วง “กลาง” ของคืนและวันนั้น ไม่อาจจะเจอกันได้ การใช้คำว่า “บางคราว” ก็สื่อให้เห็นว่า ผู้ประพันธ์เห็นว่า ทั้งสองอาจเจอกันได้บ้าง แม้ว่าความคิดของนางลำหับจะดูเสมือนเป็นความคิด แบบ “ตีขลุม” อยู่บ้าง คือ ทุกสิ่งทุกอย่างในโลกนี้ล้วนแล้วแต่มีคู่ทั้งสิ้นเพราะ “ในโลกนี้มีอะไรที่ไม่คู่” อันที่จริงเราไม่อาจรู้ได้ว่าทุกสิ่งทุกอย่างในโลกจะเป็นเช่นนั้น จริงหรือไม่เพราะเป็นสมมติฐานที่ยิ่งใหญ่เกินสติปัญญาของมนุษย์จะตรวจสอบ ให้เห็นประจักษ์ได้โดยง่าย ทว่าความเปรียบที่นางยกขึ้นมานั้นก็เป็นจริงแล้วใน ความคิดของมนุษย์ทั่วไปเพราะดวงอาทิตย์กับดวงจันทร์เป็นสิ่งที่อาจสังเกตเห็นได้ ในชีวิตประจำวันของมนุษย์ ทั้งสองมีความสำคัญเพราะเชื่อมโยงกับความคิดเรื่อง เวลาซึ่งสัมพันธ์กับชีวิตของมนุษย์ทุกคนตั้งแต่เกิดจนตาย ข้อความที่ยกมานี้จึง แสดงให้เห็นว่า สำหรับมนุษย์การเป็น “คู่” ปรากฏอยู่แล้วตามธรรมชาติ ดวงจันทร์ กับดวงอาทิตย์นั้นเป็นสิ่งที่อยู่คู่กัน แม้ว่าความรู้แบบวิทยาศาสตร์จะทำให้ดวงอาทิตย์

ไม่คู่กับดวงจันทร์อีกต่อไป¹ แต่ทั้งสองก็จะยังคู่กันเช่นนี้ตลอดไปตราบใดที่มนุษย์ชาติยังเห็นความสำคัญของเรื่องกาลเวลา

เมื่อกล่าวถึงมุมมองของชาวฮินดู ดวงอาทิตย์ก็คู่กับดวงจันทร์ โดยมีความเชื่อมโยงประการสำคัญก็คือเรื่องเวลาเช่นกัน ดังจะเห็นได้จากบทนันทน์ที่ซึ่งอาจเทียบได้กับบทไหว้ครูของละครนาฏกะเรื่องศกุนตลา (อภิษุณฺยาศกุนตลฺม) กาลิทาสไหว้พระศิวะด้วยการกล่าวสรรเสริญคุณของ “อัษฏามูรติ” หรือรูปทั้งแปด ประการที่ประกอบกันขึ้นมาเป็นพระองค์ ได้แก่ น้ำ ไฟ อากาศ พราหมณ์โหด แผ่นดิน ลม พระอาทิตย์ และพระจันทร์ กาลิทาสกล่าวถึงพระอาทิตย์กับพระจันทร์ไว้รวมกันในข้อความ ye dve kalam vidhatta “(รูป) สองรูปใดก็กับไว้ซึ่งกาลเวลา” ประเพณีฮินดูถือว่า รูปทั้งแปดนี้ประกอบด้วยธาตุหรือองค์ประกอบสำคัญในธรรมชาติทั้งสิ้นซึ่งล้วนแล้วแต่กำหนดความเป็นไปของโลก จะเห็นได้ว่า พระอาทิตย์กับพระจันทร์ถือว่ามีส่วนอย่างยิ่งใหญ่ที่คู่กันเนื่องจากความสัมพันธ์กับกาลเวลา ดังที่กาลิทาสได้กล่าวไว้อย่างชัดเจนในตอนต้นขององค์ที่ 4 ในบทละครเรื่องเดียวกัน ความว่า

yātyekato 'staśikharam patiroṣadhīnām
 āviṣkṛtāruṇapurahsara ekato 'rkaḥ/
 tejodvayasya yugapadvyaśanodayābhyām
 loko niyamyata ivātmadaśāntareṣu//82//

¹ วิชาดาราศาสตร์ซึ่งเป็นฐานรากสำคัญของวิทยาศาสตร์ปัจจุบันได้กล่าวถึงดวงอาทิตย์และดวงจันทร์ไว้ว่า ดวงอาทิตย์นั้น “... เป็นก้อนสสารมหึมาในภาวะพลาสมา รวมตัวเป็นกลุ่มก้อนทรงกลม... เป็นแหล่งสำคัญของพลังงานที่แผ่รังสีกระจายอยู่ทั่วเอกภพ” (ระวี ภาวิไล, 2522, น. 5) และถือว่าดวงอาทิตย์ “... เป็นเพียงดวงฤกษ์สามัญดวงหนึ่งในบรรดาดวงฤกษ์ประมาณแสนล้านดวงซึ่งประกอบขึ้นเป็นดาราจักรทางช้างเผือก” (ระวี ภาวิไล, 2522, น. 364) ส่วนดวงจันทร์นั้นแต่เดิมถือว่าเป็นบริวารของโลก “... ในปัจจุบันดาราศาสตร์ถือว่าเป็นดาวเคราะห์ซึ่งอุบัติขึ้นมาในสภาวะคล้ายคลึงกับโลก... ดวงจันทร์อยู่ใกล้โลกที่สุด... แรงแม่เหล็กดึงดูดดวงจันทร์กับโลกทำให้เกิดปรากฏการณ์น้ำขึ้นน้ำลงบนโลก” (ระวี ภาวิไล, 2522, น. 5) คำอธิบายที่ยกมานี้ชี้ให้เห็นว่า ดวงจันทร์นั้นคู่กับโลก ในขณะที่ดวงอาทิตย์ไม่มีคู่แต่อย่างใด

เจ้าแห่งสมุนไพโรโคจรไปสู่ออดเขาอัสตะ²ข้างหนึ่ง
 พระอาทิตย์ผู้มีอรุณปรากฏชัดแจ่มแจ่มแจ้งอยู่เบื้องหน้าก็โคจรมาอีกข้างหนึ่ง
 ด้วยการขึ้นและตกไปตามธรรมชาติของสารัตถะทั้งสอง
 โลกจึงประหนึ่งว่าถูกกำกับไว้ทุกทิศทางนั่นเอง

ความสำคัญของดวงอาทิตย์และดวงจันทร์ที่มีต่อโลกนั้นจึงเป็นเรื่องที่รู้จักกัน
 อยู่โดยทั่วไปโดยเฉพาะอย่างยิ่งดวงอาทิตย์ซึ่งมีความสำคัญต่อมนุษย์เป็นอย่างมาก
 เพราะมีส่วนทำให้มนุษย์มองเห็นและทำให้สิ่งมีชีวิตเจริญเติบโต ความสำคัญของ
 ดวงอาทิตย์จึงเห็นได้ชัดเจนมากยิ่งขึ้นเมื่อพิจารณาจากบริบทของสังคมอินเดีย
 โบราณดังจะเห็นได้จากสมัยพระเวท (ประมาณ 1,500 ปีก่อนคริสต์ศักราช)
 ดวงอาทิตย์แม้จะปรากฏอยู่ดวงเดียว แต่แสงที่ปรากฏแก่ตาของชาวอารยันใน
 ยุคนั้นก็มีอยู่หลายระดับดังจะเห็นได้จากชื่อของเทพและเทวีหลายองค์ที่ถือได้ว่าเป็น
 บุคลาธิษฐานของแสงสว่างจากดวงอาทิตย์ เช่น เทพอัศวิน อูษาเทวี เทพสุริยะ
 เทพปุษัน เป็นต้น เหล่านี้คือภาพปรากฏของดวงอาทิตย์ในช่วงเวลาต่างๆ ทั้งสิ้น
 ส่วนดวงจันทร์นั้นก็ปรากฏว่าเป็นเทพแห่งน้ำซึ่งอาจเป็นเพราะว่าคนอินเดียโบราณ
 สังเกตเห็นปรากฏการณ์น้ำขึ้นน้ำลงว่าสัมพันธ์กับดวงจันทร์ หรือในยุคฮินดู ดังที่
 ปรากฏในบทละครเรื่อง*ศกุนตลา*ที่ยกมาว่าดวงจันทร์ถือเป็นเจ้าแห่งสมุนไพโร (patir
 ośadhīnām) เนื่องด้วยสมุนไพรมันนั้นชาวฮินดูเชื่อกันว่าจะเจริญเติบโตได้ดีในเวลากลางคืน (Monier-Williams, 1876, p. 142)

เนื่องจากดวงอาทิตย์กับดวงจันทร์มีสถานะเป็นเทพเจ้ามาแต่ยุคโบราณ
 ดวงอาทิตย์กับดวงจันทร์จึงมีสถานะสูงส่ง ความสูงส่งของดวงอาทิตย์กับดวงจันทร์
 ในบริบทของสังคมฮินดูนั้นไม่ได้อยู่ในลักษณะของการอวดหรือวิกรรมของ
 พระอาทิตย์กับพระจันทร์แต่อย่างใด หากแต่อยู่ที่การเป็นต้นวงศ์ที่สำคัญของกษัตริย์
 ฮินดู คตินี้น่าจะเริ่มมาในสมัยที่มีการแต่งคัมภีร์ปุราณะ (ประมาณ ค.ศ. 300-900)

² ชื่อยอดเขาทางทิศตะวันตก คำว่า “อัสตงคต” แปลตามรูปศัพท์ได้ว่า “ไปแล้วสู่อยอดเขาอัสตะ” ซึ่งหมายถึงการตกไปของดวงอาทิตย์และดวงจันทร์นั่นเอง

ดังที่พจนานุกรมภาษาสันสกฤตโบราณชื่อ “อมรโกศ” กำหนดไว้ว่า คัมภีร์ปุราณะจะต้องมีปัญจลักษณะคือเรื่อง 5 เรื่อง ดังนี้

1. สรรคะ เรื่องการสร้างโลก
2. ประติสรรคะ เรื่องการสร้างโลกขึ้นใหม่หลังจากโลกถูกทำลายสิ้นแล้ว
3. วงศะ เรื่องวงศ์ของเทพและฤๅษี
4. มั่นวันตราณิ เรื่องสมัยของพระมनु มนุษย์คนแรกของโลก
5. วงศานุจริต เรื่องประวัติสุรยวงค์ และจันทรวงค์ของอินเดีย

เรื่องแต่ละเรื่องที่ถือว่าเป็นลักษณะสำคัญที่จะต้องมีในคัมภีร์ปุราณะนั้น เน้นย้ำความเป็น “ปุราณะ” หรือความเก่าแก่ของเนื้อหาของคัมภีร์ทั้งสิ้น เรื่องส่วนใหญ่เป็นเรื่องกำเนิดโลกและการสืบเชื้อสายต่าง ๆ เหตุที่เรื่องราวเหล่านี้อยู่มากนั้น อาจสืบเนื่องมาจากความคิดเรื่องเวลาที่พัฒนาขึ้นมาในประวัติศาสตร์วัฒนธรรมของฮินดูก็เป็นได้ นำสังเกตว่าความเก่าแก่อันเป็นชื่อของ “ปุราณะ” ไม่ได้หมายถึงความเก่าแก่ของตัวคัมภีร์ หากแต่เป็นความเก่าแก่ของเนื้อหาที่เริ่มตั้งแต่การสร้างโลกและจักรวาล ตลอดจนถึงการสืบเชื้อสายของกษัตริย์ในวงศ์ที่สำคัญทั้งสองประวัติของกษัตริย์ที่สืบเชื้อสายจากพระอาทิตย์และพระจันทร์เป็นส่วนสำคัญในการสื่อถึงความเป็น “ปุราณะ” ไม่ว่าจะกษัตริย์ที่มีเชื้อชื่อไว้ในคัมภีร์ปุราณะจะมีตัวตนอยู่จริงหรือเป็นเพียงบุคคลตามตำนานก็ตามไม่สำคัญเท่ากับการอ้างว่าต่างก็สืบเชื้อสายไปถึงพระอาทิตย์และพระจันทร์ได้ ความคิดเรื่องการสืบเชื้อสายดังกล่าวจึงมีส่วนทำให้ดวงอาทิตย์และดวงจันทร์มีความสำคัญต่อกษัตริย์บนพื้นพิภพโลกยิ่งกว่าเทพองค์อื่น

ในบรรดากษัตริย์ที่สืบเชื้อสายจากสุรยวงค์และจันทรวงค์นั้น กษัตริย์ที่สำคัญที่สุดและมีบทบาทในวรรณคดีสันสกฤตมากที่สุดก็คือพระรามและพระกฤษณะ ประเพณีฮินดูถือกันว่าทั้งสององค์สืบเชื้อสายมาจากสุรยวงค์และจันทรวงค์ตามลำดับเป็นอวตารแห่งเทพองค์เดียวกันคือพระวิษณุหรือพระนารายณ์ซึ่งเป็นชื่อที่คุ้นเคยกันดีในสังคมไทย ตำนานนารายณ์สิบปางเล่าว่า พระรามเป็นอวตารปางที่ 7 ส่วนพระกฤษณะเป็นอวตารปางที่ 8 ทั้งสององค์มีบทบาทสำคัญมากในวรรณคดี

สันสกฤตประเภท*อิตีหาสะ*³ พระรามเป็นตัวละครเอกในเรื่อง*รามายณะ* เป็นผู้นำทัพวานรไปปราบราวณะและนำสีดาคืนมา ส่วนพระกฤษณะนอกจากจะเป็นตัวละครเอกในเรื่อง*มหาภารตะ*แล้ว ยังมีบทบาทสำคัญคือเป็นเหตุให้ตัวละครเอกฝ่ายคุณธรรมคือปาณฑพได้ชัยชนะอีกด้วย บทบาทของพระกฤษณะที่รู้จักกันดีก็คือ คำสอนเชิงปรัชญาความคิดของพระองค์ที่มีต่ออรชุนซึ่งมักกล่าวแยกออกมาเป็นวรรณคดีเรื่องสำคัญนั่นคือ *ภควัทคีตา* ประวัติของพระกฤษณะมีเล่าเรื่องแทรกไว้ใน*มหาภารตะ* และมีรวมเป็นเล่มที่มีลักษณะคล้ายภาคผนวกใน*มหาภารตะ*ซึ่งเป็นที่รู้จักกันดีคือ *หริวงค์*

เรื่องราวของพระรามและพระกฤษณะเป็นแรงบันดาลใจให้กวีนำไปสร้างเป็นวรรณคดีสันสกฤตอีกหลายเรื่อง มหากาวยะเรื่อง*รฆุวงค์*ซึ่งประพันธ์โดยกาลีทาสนั้น แม้ว่าหากแปลตามชื่อเรื่องก็คือ “วงค์ของพระรฆุ” เป็นเรื่องเกี่ยวกับบรรพบุรุษของกษัตริย์สายสุรยวงค์ แต่เนื้อเรื่องส่วนใหญ่ก็คือประวัติของพระราม⁴ ส่วนวรรณคดีมหากาวยะที่ต่างจากเรื่องราวของพระกฤษณะก็ได้แก่เรื่อง*คิคุपालวะ* เป็นเรื่องพระกฤษณะปราบคิคุपालะ กษัตริย์แห่งแคว้นเจตี วรรณคดีสันสกฤตประเภทอื่นๆ ก็เช่นกัน ดังจะเห็นว่าบทละครสันสกฤตหลายเรื่องก็ได้เค้าเรื่องจาก

³ อิตีหาสะเป็นวรรณคดีประเภทพงศาวดาร มีสองเรื่องคือ *รามายณะ* และ *มหาภารตะ* ชาวฮินดูเชื่อว่าเรื่องราวในอิตีหาสะนั้นเป็นเหตุการณ์ที่เคยเกิดขึ้นจริงในประวัติศาสตร์ของอินเดีย วรรณคดีทั้งสองเรื่องนั้นมีเนื้อหาเทียบได้กับ Epic หรือ วรรณคดีประเภทมหากาพย์ กล่าวคือ เป็นเรื่องราววีรกรรมของนักรบคนสำคัญ ประกอบด้วยการผจญภัยของวีรบุรุษ คำว่า “มหากาวยะ” หรือมหากาพย์ในที่นี้เป็นชื่อเฉพาะในวรรณคดีสันสกฤตประเภทกวีนิพนธ์ในบทความนี้ คำว่า “มหากาวยะ” จะใช้ในความหมายว่าเป็นชื่อเฉพาะของกวีนิพนธ์สันสกฤตประเภทหนึ่งเท่านั้น ลักษณะสำคัญคือแบ่งเนื้อเรื่องออกเป็นสรรคซึ่งเป็นข้อบทหรือตอนในวรรณคดีสันสกฤต ด้วยเหตุนี้ตำราการประพันธ์บางเล่ม อาทิ *กาวยาทรระ* ของทัณฑินจึงเรียกวรรณคดีมหากาวยะว่า “สรรคพันธะ” แปลว่า “(วรรณคดี) ที่ผูกไว้ด้วยสรรค”

⁴ กาลีทาสแบ่งเนื้อเรื่องใน*รฆุวงค์*ออกเป็น 19 สรรค สรรคที่ 1-9 เป็นเรื่องของกษัตริย์สุรยวงค์ 4 พระองค์ ได้แก่ ทิสปะ รฆุ อชะ และทครด ตั้งแต่สรรคที่ 10-16 เป็นเรื่องพระราม ส่วนสรรคที่เหลือเป็นเรื่องของนัสดาของพระราม จะเห็นได้ว่าเรื่องราวใน*รฆุวงค์* ส่วนใหญ่เป็นเรื่องพระรามมากกว่ากษัตริย์อื่น

เรื่องพระรามและพระกฤษณะ เป็นต้นว่า *อุตตรรามจิต* ของภควติ *พาลจิต* ของภาส *เวณีสังหาร* ของภักภูนารายณะ แม้แต่*ชันทกาวยะ*ซึ่งเมื่อเทียบกับมหากาวยะแล้วถือว่าเป็นกวีนิพนธ์เรื่องเล็ก มีลักษณะสำคัญคือเนื้อหาเกี่ยวกับความรักและธรรมชาติ และกวีสันสกฤตมักผูกเรื่องเอง แต่*ชันทกาวยะ*บางเรื่องกวีก็นำเรื่องราวบางส่วน of พระรามและพระกฤษณะมาอ้างถึงหรือเป็นเค้าโครงในการประพันธ์ด้วยเช่นกัน เช่น *สีตาสวยมวรกาวยะ* ของทริกฤษณภักภู และ*คีตโควินทะ* ของชยเทวะ เป็นต้น

ในวรรณคดีกลบทภาษาสันสกฤตหรือ “จิตรกาวยะ” เรื่องพระรามและพระกฤษณะก็ปรากฏอยู่ด้วยมีใช้น้อย ในบรรดา*จิตรกาวยะ*ที่มีอยู่หลายเรื่องนั้น *รามกฤษณวิโลมกาวยะ*เป็นวรรณคดีกลบทสันสกฤตเรื่องสำคัญเรื่องหนึ่ง que แสดงวีรกรรมของพระรามและพระกฤษณะไว้อย่างน่าสนใจ

*รามกฤษณวิโลมกาวยะ*ประพันธ์โดยสุรยทาส กวีและนักดาราศาสตร์ในยุคคริสต์ศตวรรษที่ 16 นับเป็นวรรณคดีที่มีอายุค่อนข้างน้อยกว่าวรรณคดีสันสกฤตอีกหลายเรื่อง ความโดดเด่นของวรรณคดีเรื่องนี้จะเห็นได้จากการเป็นวรรณคดีกลบทสันสกฤตเรื่องแรกที่แต่งด้วยวิโลมจิตระทั้งเรื่อง วิโลมจิตระนั้นคือกลบทสันสกฤตประเภทหนึ่งที่ทำให้ตัวอักษรสามารถอ่านได้ทั้งซ้ายไปขวา (อนุโลม “ตามขน”) และขวาไปซ้าย (ประติโลม “ย้อนขน”, “ทวนขน”) อาจเป็นการย้อนครึ่งบาท ย้อนทั้งบาท หรือย้อนทั้งบทก็ได้ หมายความว่าเสียงที่กวีใช้นั้นเป็นชุดเดียวกัน แต่เรียงกลับกัน กลบทประเภทนี้เป็นการเล่นกับเสียงของบทประพันธ์ให้อ่านได้สองทางนั่นเอง อันที่จริงวิโลมจิตระเป็นกลบทที่ปรากฏมานานแล้ว ในประวัติวรรณคดีสันสกฤตแม้จะมีอยู่อย่างจำกัดก็ตาม ดังจะเห็นได้จากการพรรณนาฉากรบใน*กิรเวดารชุนีเย* มหากาวยะเรื่องสำคัญแต่งโดยภารวิกีวี่ในต้นคริสต์ศตวรรษที่ 6 เป็นต้น แต่การใช้วิโลมจิตระของภารวิกรมทั้งของกวีคนอื่น ๆ ก่อนสมัยคริสต์ศตวรรษที่ 16 ล้วนแล้วแต่เป็นไปเพื่อพรรณนาความต่าง ๆ เท่านั้น วิโลมจิตระแต่เดิมจึงปรากฏแทรกรวมอยู่กับจิตระหรือกลบทประเภทอื่น ๆ และยังไม่มิกวีผู้ใดใช้วิโลมจิตระแต่งวรรณคดีทั้งเรื่องมาก่อน สุรยทาสจึงนับเป็นกวีคนแรกได้นำวิโลมจิตระมาใช้เป็นกลวิธีการประพันธ์กำกับไปตลอดทั้งเรื่อง สุรยทาสแบ่ง

คำประพันธ์ในแต่ละบทออกเป็นสองส่วน ส่วนแรกคือสองบาทแรก เป็นเสียงจาก
 ข้ายไปขวา เป็นเรื่องพระราม อีกส่วนคือสองบาทหลัง เป็นเสียงเดิมที่เรียงใหม่จาก
 ขวาไปซ้าย เป็นเรื่องพระกฤษณะ คำประพันธ์ทุกบทมีลักษณะเช่นนี้ *รามกฤษณ*
วิโลมกาวยะ จึงมีทั้งสองเรื่องซ้อนกันไปด้วยตลอด ดังจะเห็นได้จากตัวอย่าง
 คำประพันธ์บทที่ 1 ซึ่งเป็นบทประณามพจน์ ดังนี้

तं भूसुतामुक्तिमुदारहासं वन्दे यतो भव्यभवं दयाश्रीः ।

श्रीयादवं भव्यभतोयदेवं संहारदामुक्तिमुतासुभूतम् ॥ ๑ ॥

Taṃ bhūsutamuktimudārahāsaṃ vande yato bhavyabhavaṃ dayāśrīḥ/
 Śrīyādavaṃ bhavyabhatoyadevaṃ saṃhāradāmuktimutāsuhūtaṃ//1//

1. ความกรุณาและความงามเกิดขึ้นจากพระผู้ใด ข้าพเจ้าน้อมอมกิวินต์พระผู้
 ผู้ประทานอิสรภาพแก่ธิดาของแผ่นดิน พระผู้มีเสียงสรวลลุ่มลือก และมีอวตาร
 ที่บริสุทธิ
2. (ข้าพเจ้าน้อมอมกิวินต์) พระผู้เป็นใหญ่แห่งพวงยาทพ เป็นเทพแห่งพระอาทิตย์
 และพระจันทร์ ทรงปลดปล่อยอสูรผู้ให้ความตาย และทรงเป็นปราชญ์แห่งสรรพชีวิต

เลข 1 คือคำแปลสองบาทแรก ส่วนเลข 2 คือคำแปลของสองบาทหลัง
 โดยปกติคำประพันธ์ 1 บทโดยเฉพาะอย่างยิ่งฉันทันท์แบบวรรณพद्यนั้นมี 4 บาท
 สร้อยทาสแบ่งคำประพันธ์ออกเป็น 2 ส่วนทำให้ทั้งสองเรื่องสามารถเล่าไปพร้อมกันได้
 จะเห็นได้ว่าสองบาทหลังที่กล่าวว่าเป็นเรื่องของพระกฤษณะคือเสียงเดิมของ
 สองบาทแรกแต่เป็นการนำเสียงเดิมมาเรียงใหม่ซึ่งอ่านทวนจากขวาไปซ้ายได้นั่นเอง
 วรรณคดีเรื่องนี้่ออาจสร้างความอัศจรรย์ใจในทางภาษาแก่ผู้อ่านทั่วไปที่
 พยายามถอดคำประพันธ์และแปลออกมาให้ได้ความ แต่จากการศึกษาเบื้องต้น
 เมื่อพิจารณาเนื้อหาทั้งหมดรวมทั้งลักษณะกลบทที่กวีใช้ในการประพันธ์แล้วจะ
 เห็นว่ากวีอาจมีจุดประสงค์ที่จะสื่อความคิดบางประการเกี่ยวกับดวงอาทิตย์กับ
 ดวงจันทร์ผ่านภาษาและเนื้อหาในเรื่องก็เป็นได้ โดยเฉพาะเรื่องที่เกี่ยวข้องกับภารโศจร
 สลับกันตามธรรมชาติ น่าสนใจว่ากวีใช้ภาษาให้มีพลังแสดงถึงความสัมพันธ์ระหว่าง
 เทหวัตถุทั้งสองอย่างไร ยิ่งกว่านั้น หากเราพิจารณาว่าภูมิหลังของกวีอาจมีส่วน

ต่อการสร้างผลงานของกวี ภาพสะท้อนการโคจรที่อยู่ในวรรณคดีเรื่องนี้ก็เป็นไปได้มากยิ่งขึ้น เพราะสุรยทาสเป็นนักดาราศาสตร์ และได้แต่งตำราทางดาราศาสตร์เอาไว้ด้วย เล่มที่สำคัญก็คือ *สุรยสิทธิธานตะ* ว่าด้วยการโคจรของดวงอาทิตย์ที่มีผลต่อจักรราศีและความเป็นไปของโลก ด้วยเหตุนี้บทความนี้จึงมีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาให้เข้าใจว่า ในวรรณคดีเรื่อง *รามกฤษณวิไลมกาวยะ* กวีสื่อความคิดเกี่ยวกับการโคจรของพระอาทิตย์และพระจันทร์ไว้อย่างไร ผลการศึกษาครั้งนี้จึงอาจจะทำให้ประจักษ์ถึงพลังปัญญาของกวีในอันที่สื่อถึงความสัมพันธ์ระหว่างวรรณคดีสันสกฤตอันเป็นของเฉพาะในวัฒนธรรมอินเดียกับธรรมชาติอันเป็นสากลก็เป็นได้

การโคจรของดวงอาทิตย์กับดวงจันทร์

ในเบื้องต้นหากเรายังไม่วิเคราะห์วิไลมกาวยะที่อยู่ในบทประพันธ์ และพิจารณาเพียงการเลือกเรื่องของกวีก็จะเห็นว่าสื่อถึงดวงอาทิตย์และดวงจันทร์ค่อนข้างชัดเจน เพราะเรื่อง *รามายณะ* และประวัติพระกฤษณะที่มีเค้าใน *มหาภารตะ* มีเนื้อหาที่สะท้อนถึงลักษณะบางประการของแสงอาทิตย์และแสงจันทร์ได้

ดังที่กล่าวไปแล้วว่า *รามายณะ* เป็นเรื่องของกษัตริย์สุรยวงศ์ ส่วน *มหาภารตะ* เป็นเรื่องของกษัตริย์จันทวงศ์ ทั้งสองเรื่องมีลักษณะร่วมบางประการคือการมีเรื่องแทรกหรือ “อุปายาน” อันเนื่องมาจากทั้งสองเป็นวรรณคดีที่เป็นมุขปาฐะและสืบทอดผ่านการขับลำนำมาแต่เดิม เรื่องแทรกจำนวนมากมีทั้งตำนานสถานที่ประวัติบุคคลสำคัญ และนิทานอุทาหรณ์เรื่องต่างๆ อย่างไรก็ตาม แม้ว่า *อติหาสะ* ทั้งสองเรื่องจะมีรูปแบบเป็นเช่นเดียวกัน แต่เมื่อพิจารณาในแง่คุณธรรมที่ปรากฏในเรื่องแล้วจะเห็นได้ว่าแตกต่างกัน *รามายณะ* มีเนื้อหาที่เป็นวีรกรรมในเชิงคุณธรรมของพระรามอย่างชัดเจนตั้งแต่กำเนิดจนถึงพระรามกลับสู่วิษณุภาวะ กล่าวคือ *รามายณะ* จับเรื่องตั้งแต่ทวยเทพไปทูลขอให้พระวิษณุเสด็จอวตารไปเป็นโอรสของท้าวทศรถ พระรามร่วมพิธีสุมพรและได้นางสีดาเป็นชายา สีดาถูกราวณะลักไป พระรามเดินป่าค้นหานางจนได้พันธมิตรคือสุกรีและหนุมาน จนกระทั่งไปรบและนำนางคืนมาได้ แม้กัณฑ์สุดท้าย (อุตตรกัณฑ์) หรือกัณฑ์แรก (พาลกัณฑ์) ที่กล่าวกันว่าเป็นเรื่องที่แต่งเข้ามาในตอนหลังนั้น ก็ยังแสดงถึงความพยายามที่จะ

รักษาคุณธรรมอยู่ไม่ว่าจะเป็นตอนเนรมิตนางสีดา การได้พบพี่น้องฝาแฝดคือกุศกับลวะ และตอนที่เสด็จกลับคืนสู่ร่างพระวิษณุดั้งเดิม

เรื่อง*รามายณะ*พยายามรักษาคุณธรรมของพระรามให้มีอยู่เต็มเปี่ยม ซึ่งอาจสื่อถึงลักษณะแสงอาทิตย์ที่เจิดจ้าไม่เปลี่ยนแปลง กล่าวคือ เมื่อดวงอาทิตย์ขึ้นทางทิศตะวันออก สถิตอยู่ ณ กลางท้องฟ้า และอัสดงคติในยามเย็นนั้น ก็เจิดจ้าส่องสว่าง เปิดตาแก่มวลมนุษยชาติ ทำให้มนุษย์โลกมองเห็นสรรพสิ่ง แม้จะมีหมอกมัวบัง แต่ก็เป็นเพราะปัจจัยอื่น เช่น เมฆ ฝน ฯลฯ トラบใดที่พระอาทิตย์ยังไม่อัสดงคติ แสงอาทิตย์ก็ยังคงไม่จางหายไป ด้วยความเจิดจ้าอันเป็นนิรันดร์นั่นเอง จึงสะท้อนได้จากการทำงานของ*รามายณะ*มีเนื้อหาที่กระจ่างชัดเจน คุณธรรมที่ปรากฏในตัวพระรามและรวมถึงตัวละครอื่นนั้นก็เห็นได้ชัดแจ้ง ปรากฏจากข้อบกพร่อง การรบกัณฑ์เป็นการสัประยุทธ์ที่เที่ยงธรรม แม้จะมีเรื่องกลโกงบ้าง ดังจะเห็นได้จากตอนที่ราวณหรืออินทรชิตใช้มนต์อำพรางร่างตนเองแล้วเข้าโจมตีพระรามกับพระลักษมณ์ แต่ฝ่ายพระรามก็ยังคงรักษาคุณธรรมการรบไว้ได้ เพราะกลโกงมาจากฝ่ายราวณะ ไม่ใช่ฝ่ายพระราม

กล่าวได้ว่า*รามายณะ*สะท้อนภาพของคุณธรรมชัดเจน สื่อถึงลักษณะของแสงอาทิตย์ที่ชัดเจนแจ่มแจ้ง ในขณะที่เรื่องประวัติพระกฤษณะซึ่งมีเค้าใน*มหาภารตะ* หากพิจารณาในเชิงคุณธรรมจะเห็นว่าไม่ชัดเจนมากเท่า*รามายณะ* จะเห็นว่าตัวละครผู้มีคุณธรรมใน*มหาภารตะ*หลายตัวมีข้อบกพร่อง แม้แต่ยูธิษฐิระเซษฐาของฝ่ายปาณฑพเองผู้มีบทบาทในเชิงคุณธรรมมากที่สุดในเรื่องก็ยังคงเคยโกหกอยู่ครั้งหนึ่ง คือ พระกฤษณะเล็งเห็นว่าฝ่ายเคารพยังได้เปรียบอยู่หากอาจารย์ไทรณะผู้เป็นครูของทั้งสองฝ่ายนั้นยังไม่ตาย จึงบอกกลศึกให้แก่ยูธิษฐิระว่ามีช้างตัวหนึ่งชื่อว่า “อศวัตถามา” ซึ่งเป็นชื่อเดียวกับบุตรของไทรณาจารย์ ให้ตะโกนกลางสนามรบว่า “อศวัตถามาตายแล้ว” อาจารย์ไทรณะเมื่อได้ยินเข้าก็จะหัวใจเป็นการตัดกำลังใจ และทำให้เพลี่ยงพล้ำได้ เมื่อรบกัน ยูธิษฐิระได้ทำเช่นนั้น แม้จะกล่าวต่ออย่างเบา ๆ ว่า “แต่เป็นช้าง” ก็ถือว่าไม่ยุติธรรมแล้ว ด้วยความผิดครั้งนี้ รดศึกของยูธิษฐิระที่เล่นอยู่เหนือพื้นมาตลอดเนื่องด้วยคุณความดีของตน จึงตกลงสู่พื้นและแล่นไปจุดจรดศึกธรรมดา หรือในกรณีของพระกฤษณะก็จะเห็นได้

ชัดว่าแม้ว่าจะเป็นองค์อวตารของพระวิษณุก็จริงอยู่ แต่ก็ใช้กลโกงและมารยาต่าง ๆ หลายครั้งเพื่อชัยชนะในการดำเนินชีวิตของตนและชัยชนะของฝ่ายปาดนทพ เช่น การขโมยเนย การมีชยามากถึง 16,000 นาง และการบอกกลศึกที่ยกมาเป็นตัวอย่างดังกล่าว เป็นต้น นอกจากนี้ต้นตระกูลของฝ่ายปาดนทพก็ได้สืบเชื้อสายจากเทพมาโดยตรงดังเช่นพระรามใน*รามายณะ* หากแต่ที่ว่าเต็มไปด้วยเรื่องราวการลวงละเมิด การพิดคำสาบาน ฯลฯ เรื่องเหล่านี้ไม่ปรากฏใน*รามายณะ* แต่อย่างใด

ความไม่ชัดเจนในประเด็นคุณธรรมต่าง ๆ ในเรื่อง*มหากาทร*ตะอาจสื่อถึงลักษณะบางประการของดวงจันทร์ คือ ดวงจันทร์มีรูปที่ไม่แน่นอน มีเว้าแหว่ง บางคราวเป็นคืนเดือนมืด มิได้สว่างเจิดจ้าเสมอกันทุกวันเมื่อยามขึ้นและตกไปดุจดั่งดวงอาทิตย์ ด้วยเหตุนี้แสงสว่างจากดวงอาทิตย์และดวงจันทร์อาจเชื่อมโยงกับเรื่องคุณธรรมที่ปรากฏในเรื่องทั้งสองก็เป็นได้ กล่าวอีกนัยหนึ่งทั้งสองเรื่องต่างก็มีเนื้อหาที่สื่อถึงแสงของดวงอาทิตย์กับดวงจันทร์ที่ปรากฏแก่ชาวโลกได้เช่นกัน นั่นเอง

เมื่อเรื่องทั้งสองเปรียบเสมือนตัวแทนของดวงอาทิตย์กับดวงจันทร์ การที่สุรยทาสใช้กลวิธีการประพันธ์ที่ทำให้ทั้งสองเรื่องปรากฏด้วยกันได้จึงสื่อถึงดวงอาทิตย์กับดวงจันทร์ที่คู่กันในความรับรู้ของมนุษย์ทั่วไปโดยปริยาย อันที่จริงในวรรณคดีจิตรกาวยะ *รามกฤษณวิไลมกาวยะ* ไม่ใช่วรรณคดีเรื่องแรกที่น่าเรื่องทั้งสองมาผูกไว้ด้วยกัน มีจิตรกาวยะหลายเรื่องที่เขาเรื่องสองเรื่องพร้อมกัน อาจเป็นเรื่องอื่น ๆ ก็ได้ ไม่จำเป็นต้องเป็น*รามายณะ*กับ*มหากาทรตะ* ดังจะเห็นได้จากวรรณคดีเรื่อง*รถวิญญูชนะ*และ*ศฤงคารไฉวราคยศตกะ* ในสองเรื่องนี้ก็กำหนดให้คำประพันธ์แต่ละบทมีเนื้อความซ้อนกันสองแบบไปตลอดทั้งเรื่องด้วยเสลชะ กล่าวคือ อ่านอย่างหนึ่งก็จะได้บทกวีเกี่ยวกับความรักหรือเป็นบทชมนาง หากอ่านอีกอย่างหนึ่งก็จะได้เป็นบทกวีเกี่ยวกับการหลุดพ้น หรือเรื่อง*รามपालจิต* กวีมุ่งยอพระเกียรติกษัตริย์รามपालะ แต่หากอ่านอีกอย่างหนึ่งก็จะได้เป็นเรื่อง*รามายณะ* เป็นต้น การที่กวีเลือก*รามายณะ*และ*มหากาทรตะ*มาคู่กันจึงอาจเป็น

ความตั้งใจของกวีที่จะสื่อให้ผู้อ่านได้ระลึกถึงความเป็นคู่กันของดวงอาทิตย์และดวงจันทร์ในความรับรู้ของมนุษย์นั่นเอง

นอกจากการเลือกเรื่องทั้งสองมาแล้วไว้ด้วยกันที่แสดงถึงความเป็นคู่กันของดวงอาทิตย์กับดวงจันทร์แล้ว การใช้วิโลมจิตระเพื่อดำเนินเรื่อง*รามกฤษณ-วิโลมกาวยะ*ไปทั้งเรื่องก็สนับสนุนภาพสะท้อนดวงอาทิตย์และดวงจันทร์นั้นให้เด่นชัดอีกด้วย

แต่เดิมนั้นวิโลมจิตระมีอยู่หลายแบบ ในวรรณคดีเรื่องเดียวกันอาจปรากฏได้หลายแบบไปพร้อมกัน อาทิ วรรณคดีเรื่อง*ศิคุपालวระ* ดังนี้

नानाजाववजानाना सा जनीघघनीजसा ।

परानिहाहानिराप तान्वियाततयाचित्ता ॥ ४० ॥

nānājāvavajānānā sā janaughaghanaujasā/

parānihāhānirāpa tānviyātatayānviṭā//40//

กองทัพของศิคุपालะนั้น หนาแน่นด้วยฝูงชน หยิ่งผยองด้วยความกล้า ปราศจากความหวาดกลัว กอปรด้วยความจงหองอวดดี ปะทะกับศัตรูในการรบประเภทต่าง ๆ

वारणागगभीरा सा सारा ऽभीगगणारवा

कारितारिवधा सेना नासेधा वरितारिका ॥ ४४ ॥

vāraṇāgagabhīrā sā sārā 'bhīgaganāravā/

kāritārivadhā senā nāsedhā varitārikā//44//

กองทัพนั้น มีช้างที่ไม่เคื่องลื่นไหวและตามจับได้ยาก มีเสียงร้องของหมู่สัตว์ตัวประเสริฐที่ไร้ความกลัว กองทัพนั้นปราศจากการเหนียวรั้งใดๆ ต่างเลือกคู่ต่อสู้และประหัตประหารกันแล้ว

तं श्रिया घनया ऽनस्तरुचा सारतया तया ।

यातया तरसा चारुस्तनया ऽनघया श्रितम् ॥ ८८ ॥

taṁ śriyā ghanayā 'nastaruṇā sāratayā tayā/

yātayā tarasā cārustanayā 'naghayā śritam//88//

(ชนทั้งหลายพินิจดู) พระหรือผู้ซึ่งพระลักษมีโอบกอดโดยพลัน พระนางทรงดงามไม่เสื่อมคลาย ถึงพร้อมด้วยคุณความดีสูงส่ง และมีปทุมถันงดงามปราศจากราคี

ตัวอย่างที่ยกมานี้อยู่ในสรรคที่ 19 เป็นฉากรบกันระหว่างพระกฤษณะกับท้าวศึปปาละ จะเห็นได้ว่าคำประพันธ์บทที่ 40 เป็นวิโลมจิตระแบบย้อนครึ่งบาท บทที่ 44 เป็นการย้อนหนึ่งบาท ส่วนบทที่ 88 เป็นการย้อนสองบาท จะเห็นว่าการใช้กลบทประเภทวิโลมจิตระที่หลากหลายในตอนเดียวกันนั้นมีมาแต่เดิม ด้วยเหตุที่เป็นฉากรบ ในกรณีของ*ศึปปาลาวระ* อาจเป็นเพราะกวีอาจหวังผลในเชิงจินตภาพฉากรบก็เป็นได้

เมื่อพิจารณารูปแบบของวิโลมจิตระใน*รามกฤษณวิโลมกาวะ* นั้นจะเห็นว่าวิโลมจิตระปรากฏอยู่แบบเดียวเท่านั้น คือ เป็นการย้อนสองบาทเท่านั้นไปทั้งเรื่อง การใช้วิโลมจิตระที่ย้อนได้หลายแบบในคำประพันธ์หลายบทเหมือนเช่น*ศึปปาลาวระ* ดังกล่าวมาแล้วนั้นไม่ปรากฏ วิโลมจิตระใน*รามกฤษณวิโลมกาวะ* ทำให้เกิดสัดส่วนของเรื่องพระรามและพระกฤษณะเป็นแบบเดียวกันทั้งเรื่อง คือ แต่ละคำประพันธ์มีเนื้อหาเป็น 2 ส่วนเท่านั้นไปโดยตลอด ผู้อ่านจึงติดตามเรื่องได้ง่าย และเกิดความสมมาตรในบทประพันธ์ หากมองว่าเรื่องของพระรามกับเรื่องของพระกฤษณะสื่อถึงดวงอาทิตย์กับดวงจันทร์ได้แล้วนั้น เราอาจพิจารณาได้อีกว่าการใช้วิโลมจิตระให้สมมาตรในคำประพันธ์ทุกบทตลอดทั้งเรื่องนั้นจึงเป็นเสมือนการกำหนดให้มีพื้นที่ที่แบ่งสัดส่วนไว้สำหรับดวงอาทิตย์กับดวงจันทร์ได้โคจรเท่ากันนั่นเอง สื่อถึงระเบียบแห่งจักรวาลที่มนุษย์รับรู้คือดวงอาทิตย์กับดวงจันทร์มีพื้นที่การโคจรเท่ากันไปโดยตลอด⁵

⁵ การโคจรของพระอาทิตย์นั้นสื่อให้เห็นถึงองค์ความรู้ที่ต่างกันระหว่างวิทยาศาสตร์กับฮินดู เพราะหากกล่าวตามความรู้ดาราศาสตร์แล้ว การเคลื่อนที่ของดาวต่าง ๆ นั้นเป็นไปด้วยแรงดึงดูด ดวงอาทิตย์ไม่ได้โคจรไปที่ใด หากแต่มีแรงดึงดูดให้ดาวเคราะห์หมุนรอบดวงอาทิตย์ โลกจึงหมุนรอบดวงอาทิตย์ ในขณะที่ดวงจันทร์ก็หมุนรอบโลก ดวงอาทิตย์จึงเป็นเทวดาที่อยู่นิ่งเฉย มิได้เคลื่อนที่ไปที่ใด ในขณะที่คติของศาสนาพราหมณ์-ฮินดูกล่าวว่า พระอาทิตย์มิได้อยู่นิ่งเฉย หากแต่โคจรไปในท้องฟ้า ดังจะเห็นได้จากเรื่องการโคจรเป็น “อย่างสามขุม” ของพระวิษณุตรีวิกรม เทพแห่งแสงสว่างองค์หนึ่งในสมัยพระเวทที่แสดงให้เห็นถึงการเดินทางของดวงอาทิตย์ที่สม่ำเสมอกันไปโดยตลอด การอย่างสามขุมนั้นต่อมากลายเป็นต้นเค้าแก่อวตารปางที่ 5 วามนาวตารอันเป็นไปตามพัฒนาการของศาสนาและเรื่องเล่า

ด้วยเหตุที่ว่าความสมมาตรในคำประพันธ์อาจสื่อถึงพื้นที่ที่ดวงอาทิตย์กับดวงจันทร์โคจรสลับกันไปมา นั่น เราจึงพบว่าบางครั้งพระอาทิตย์กับพระจันทร์ก็โคจรมาพบกันได้บ้าง ดังที่เราจะเห็นได้บางครั้งในฤดูร้อนที่แสงอาทิตย์มีระยะเวลาในนยามดวงอาทิตย์ตก แมื่อดวงจันทร์ขึ้นแล้วแสงอาทิตย์ก็ยังไม่หมดไป เมื่อพิจารณา *รามกฤษณวิไลมกาวยะ* ก็จะทำให้เห็นว่า การโคจรมาพบกันระหว่างพระอาทิตย์กับพระจันทร์นั้นเป็นไปได้ด้วยการกำหนดให้คำประพันธ์ 1 บทมีการประกอบศัพท์และไวยากรณ์ที่แปลได้ความเช่นเดียวกันหรือคล้ายคลึงกัน เช่น

चिरं विरंचिर्न चिरं विरंचिः साकारता सत्यसतारका सा ।

साकारता सत्यसतारका सा चिरं विरंचिर्न चिरं विरंचिः ॥२॥

ciraṃ viraṃcīr na ciraṃ viraṃciḥ sākaratā satyasatārakā sā/

sākaratā satyasatārakā sā ciraṃ viraṃcīr na ciraṃ viraṃciḥ //2//

1. พระพรหมแม้จะสถิตอยู่เป็นเวลานาน แต่ก็สถิตอยู่ไม่นาน (ต่างจากพระราม) ผู้มีพระโอบงามอันถึงพร้อมด้วยพรหมันแห่งลัจจะ
2. พระพรหมแม้จะสถิตอยู่เป็นเวลานาน แต่ก็สถิตอยู่ไม่นาน (ต่างจากพระกฤษณะ) ผู้มีพระโอบ (ด้ามืดเหมือนฟ้าที่) ไร้ดาวอยู่เป็นนิรันดร์

शङ्खावज्ञानुत्वनुज्ञावकाशं याने नद्यामुग्रमुद्यानेया ।

याने नद्यामुग्रमुद्यानेया शङ्खावज्ञानुत्वनुज्ञावकाशम् ॥ ३१ ॥

śaṅkhāvajñānuttvanujñāvakaśaṃ yāne nadyāmugramudyānēyā/

yāne nadyāmugramudyānēyā śaṅkhāvajñānuttvanujñāvakaśaṃ//31//

1. (พระแม่เจ้าสิดา) ถูกนำไปสู่อุทยานใกล้แม่น้ำด้วยความทุกข์ระทม เมื่อองค์ศรีรามมีพระบัญชาให้ข้าพระองค์ไป ข้าพระองค์จึงได้ทำลายความกลัวรากษส (ของพระแม่เจ้า) และความเพิกเฉย (ที่จะดูแลของพวกคนเฝ้าสวน) ด้วย⁶
2. (หญิงโคปี) ผู้หนึ่งถูกนำไปสู่อุทยานใกล้แม่น้ำด้วยความทุกข์ระทม เมื่อองค์กฤษณะเทพมีบัญชาให้ข้าพเจ้าไป ข้าพเจ้าจึงได้ทำลายความกลัว (ของนาง) และความเพิกเฉย (ของพระกฤษณะ)⁷

⁶ หนุมานกล่าวแก่พระราม ตอนที่กลับมาเข้าเฝ้าหลังจากเผาเมืองลิงกา

⁷ อุทธระสหายของพระกฤษณะกล่าวแก่พระกฤษณะ

ตัวอย่างที่ยกมาจึงชี้ว่าบางครั้งเสียงที่ย้อนมานั้นก็ประกอบด้วยชุดคำเดียวกันได้ สื่อถึงการโคจรมาพบกันได้บางครั้งระหว่างดวงอาทิตย์กับดวงจันทร์ในตัวอย่างดังกล่าว เช่น *viramci* ในบทที่ 2 แปลว่า “พระพรหม” ปรากฏทั้งอนุโลมและประติโลม และในบทที่ 31 ข้างต้น เมื่อพิจารณาเนื้อความจะเห็นว่าเป็นฉากเดียวกัน คือ ผู้หญิงแสดงความโศกตรมในอุทยานเช่นเดียวกัน ถ้อยคำที่อยู่วงเล็บนั้นกวีละไว้ซึ่งไวยากรณ์สันสกฤตอนุญาตให้เป็นไปได้ ทั้งอนุโลมและประติโลมจึงมีเนื้อความคล้ายคลึงกัน ทั้งนี้ความหมายที่พ้องกันดังกล่าวสืบเนื่องมาจากข้อเท็จจริงสำคัญคือไวยากรณ์ภาษาสันสกฤตที่ทำให้ผู้แต่งสามารถละเว้นประธานหรือกริยาบางตัวได้ ดังจะเห็นได้ว่าในตัวอย่างทั้งสอง ผู้อ่านจะรู้ได้เองว่าต้องเติมประธานให้สอดคล้องกับบริบทที่ผู้แต่งตั้งใจคือสองบาทแรกเป็นเรื่อง *รามายณะ* ส่วนสองบาทหลังเป็นเรื่องพระกฤษณะ การแปลความดังกล่าวจึงเป็นไปได้และไม่ผิดไวยากรณ์ น่าสังเกตว่าทั้งสองบทประกอบด้วยวิโลมจิตระที่เรียงเหมือนเดิม 2 ชุดด้วย คือ บาทที่ 1 มีชุดคำเหมือนกับบาทที่ 4 และบาทที่ 2 มีชุดคำเหมือนกับบาทที่ 3 สิ่งเหล่านี้เป็นไปได้ด้วยอัจฉริยภาพของกวีโดยแท้ที่ทำให้ได้การประกอบคำแบบเดิมและแปลได้เนื้อความคล้ายคลึงกัน 2 ชุดนั่นเอง

การแบ่งคำประพันธ์ออกเป็น 2 ส่วนนอกจากจะสื่อถึงการที่ดวงดาวทั้งสองมีพื้นที่สำหรับโคจรเท่ากันแล้ว ยังส่งผลให้คำประพันธ์แต่ละบทเหมือนวันและคืนที่ดวงอาทิตย์และดวงจันทร์โคจรได้หนึ่งครั้งเท่ากันอีกด้วย การโคจรอย่างละหนึ่งครั้งของดาวทั้งสองดวงนี้ส่งผลต่อเรื่องการนับวัน โดยปกติแล้วมนุษย์จะนับวันโดยเริ่มจากดวงอาทิตย์และไปสิ้นสุดที่ดวงจันทร์ น่าสังเกตว่าเมื่อพิจารณาดูการจัดวางเนื้อความใน *รามกฤษณะวิโลมกาวยะ* แล้ว เรื่องพระรามนั้นมาก่อนเรื่องพระกฤษณะไปโดยตลอด ไม่มีการสลับเนื้อความแต่อย่างใด สาเหตุที่เรื่อง *รามายณะ* มาก่อนประวัติพระกฤษณะในวรรณคดีเรื่องนี้อาจวิเคราะห์ได้หลายแบบ หากเราพิจารณาด้วยฐานความคิดแบบเทพปรกรณ์ฮินดูแล้ว ประเพณีอินเดียถือว่าพระรามนั้นเป็นการแบ่งภาคของพระวิษณุที่อวตารมาก่อนพระกฤษณะ พระรามถือเป็นอวตารปางที่ 7 ส่วนพระกฤษณะเป็นอวตารปางที่ 8 เรื่องพระรามจึงมาก่อนเรื่องพระกฤษณะ และเมื่อพินิจดูเนื้อหาของอิติहाสะทั้งสองเรื่องแล้ว เรามีแนวโน้ม

จะเชื่อว่ารามายณะนั้นเกิดก่อนมหากาพย์ ดังจะเห็นได้จากกรณีที่เรื่องรามายณะปรากฏเป็นเรื่องแทรก (อุปชยาน) เรื่องหนึ่งในมหากาพย์ (หรือที่เรียกกันว่ารามโฆชยาน) และไปปรากฏในวรรณคดีกลุ่มอื่น ๆ ที่ไม่ใช่พราหมณ์ฮินดูด้วย ดังที่เราจะพบในวรรณคดีชาดกซึ่งถือเป็นชุมนุมนิทานเรื่องสำคัญของพุทธศาสนาเถรวาทคือทศรถชาดก⁸ เป็นต้น เรื่องรามายณะจึงน่าจะแพร่หลายมาก่อนในรูปแบบมุขปาฐะ กวีจะเล็งเห็นข้อนี้แล้วจึงวางโครงเรื่องให้รามายณะมาก่อนเรื่องพระกฤษณะหรือไม่เราไม่อาจทราบได้

อย่างไรก็ตาม ผู้วิจัยสันนิษฐานว่าหากเราจะพิจารณาด้วยฐานความคิดเรื่องดวงอาทิตย์กับดวงจันทร์พระกวีเป็นนักดาราศาสตร์ด้วยแล้ว ก็อาจเป็นไปได้ว่าเหตุที่เรื่องพระรามมาก่อนเรื่องพระกฤษณะก็เพราะกวีน่าจะเล็งเห็นว่าสำหรับมนุษย์แล้วกลางวันนั้นมาก่อนกลางคืน การนับวันนั้นจะเริ่มที่ดวงอาทิตย์ขึ้น การโคจรหนึ่งรอบของดวงอาทิตย์ผนวกกับการโคจรหนึ่งรอบของดวงจันทร์จึงนับเป็นหนึ่งวัน เรื่องพระรามในรามกฤษณวิไลมกาวยะจึงมาก่อนพระกฤษณะด้วยเหตุนี้ก็เป็นได้

เมื่อก้าวถึงการโคจรของดวงอาทิตย์กับดวงจันทร์ที่โลกรับรู้ นั้น เราก็ย่อมเข้าใจว่าทั้งดวงอาทิตย์กับดวงจันทร์นั้นขึ้นทางทิศตะวันออกและตกไปทางทิศตะวันตกเช่นกัน จึงถือว่าทั้งสองนั้นมีเส้นทางการเดินทางที่เป็นเช่นเดียวกัน แม้จะโคจรกันคนละเวลาก็ตาม แต่ดวงอาทิตย์กับดวงจันทร์นั้นจะโคจรไปทางเดียวกันเสมอ เมื่อพิจารณารามกฤษณวิไลมกาวยะแล้วก็จะเห็นว่า แม้เสียงที่ใช้ อาจจะได้สองทางที่ตรงกันข้าม แต่หากจะอ่านเอาความหมายแล้วนั้น ผู้อ่านต้องอ่านจากซ้ายไปขวาเท่านั้น เพราะภาษาสันสกฤตเป็นภาษาที่อ่านได้ทางเดียวคือซ้ายไปขวา แม้ว่าจะมีวิภัติปัจจัยกำกับคำซึ่งทำให้รู้หน้าที่ของคำในประโยค และทำให้ลำดับคำอาจเปลี่ยนแปลงได้โดยเฉพาะในบทประพันธ์ร้อยกรองก็ตาม

⁸ ทศรถชาดกนี้เป็นชาดกเรื่องที่ 461 ในนิบาตชาดก พระราม พระลักษมณ์ และนางสีดาเป็นพี่น้องกัน "... เป็นเรื่องไม่ซับซ้อน ไม่มีเรื่องนางสีดาถูกลักพาตัวเลย" (วิสุทธ์ บุษยกุล 2542, น. 42)

ด้วยเหตุนี้ประวัติพระภุชณะที่ปรากฏในสองบาทหลังจะรู้เรื่องได้ก็ต้องอ่านซ้ายไปขวาเท่านั้น เช่นเดียวกับการโคจรของดวงอาทิตย์กับดวงจันทร์ที่เป็นทางเดียวกัน คือทิศตะวันออกไปสู่ทิศตะวันตก กล่าวได้ว่าทางไปของภาษาสันสกฤตที่มีอย่างเดียวกันนั้นก็เปรียบเสมือนเส้นทางการโคจรของดวงอาทิตย์กับดวงจันทร์ที่เป็นไปได้อยู่ทางเดียวเท่านั้นนั่นเอง

อย่างไรก็ตาม น่าสังเกตว่าเมื่อกล่าวถึงเนื้อหาและการดำเนินเรื่องใน *รามกฤษณวิโลมกาวยะ* จะพบว่าไม่สมบูรณ์ครบถ้วนเหมือนวรรณคดีเรื่องอื่นที่มุ่งเล่าเรื่องพระรามและพระภุชณะเช่นกัน อาจกล่าวได้ว่าสุรยทาสพยายามอย่างมากในเรื่องการให้รูปแบบกลบทให้สม่ำเสมอไปทั้งเรื่อง แต่ปฏิเสธไม่ได้ว่าเนื้อหานั้นขาดตอนและไม่ละเอียดสมบูรณ์ ทั้งนี้ความไม่สมบูรณ์ดังกล่าวอาจสื่อถึงเมฆหมอกที่เข้ามาบดบังแสงของดวงอาทิตย์และดวงจันทร์ในระหว่างการโคจรก็เป็นได้

เมื่อเปรียบเทียบเนื้อหาของ *รามายณะ* และประวัติพระภุชณะกับ *รามกฤษณวิโลมกาวยะ* แล้วจะเห็นได้ว่าลำดับเรื่องเป็นเช่นเดียวกัน *รามายณะ* ใน *รามกฤษณวิโลมกาวยะ* เริ่มเรื่องด้วยฤๅษีวิศวามิตระมาทูลขอโอรสทั้งสองของท้าวทศรถคือพระรามและพระลักษมณ์ไปช่วยปราบรากษสที่มาก่อกวนโยญพิริของตน ต่อมาเป็นเรื่องพิริศยุมพรของนางสีดา พระรามถูกเนรเทศ นางศูรปถษาได้รับความอับอาย นางสีดาถูกลักพาตัว พระรามได้พวงวานรเป็นทหาร ต่อมาพระรามและพลวานรได้ข้ามมหาสมุทรไปรบกับราวณะและสังหารราวณะได้ในที่สุด ส่วนประวัติพระภุชณะใน *รามกฤษณวิโลมกาวยะ* จับเรื่องตั้งแต่กังสะส่งรากษสมาทำร้ายพระภุชณะ แต่ก็ทำอะไรไม่ได้ เมื่อพระภุชณะเจริญวัยขึ้นก็ได้นางราธาเป็นชายา มีกล่าวถึงวีรกรรมชุกเขาโควรรณะต่อสู้อสูรอินทร์ ต่อมาพระภุชณะก็ไปสู้เมืองมฤกา เมื่อฆ่ากังสะแล้วก็ได้พำนักอยู่ในเมืองนั้น

แม้ลำดับเรื่อง *รามายณะ* และประวัติพระภุชณะในวรรณคดีกลบทเรื่องนี้จะเช่นเดียวกับที่รู้กันทั่วไปซึ่งอาจกล่าวได้ว่าเป็นการเล่าเรื่องก่อนหลังตามลำดับเวลา แต่ทั้งสองเรื่องก็ไม่สมบูรณ์ครบถ้วน คือ *รามกฤษณวิโลมกาวยะ* มีคำประพันธ์จำนวนทั้งสิ้น 36 บทเท่านั้น เนื้อความต่างๆ จึงหายไปมาก ตอน

ต้นเรื่องและท้ายเรื่องของ *รามายณะ* และประวัติพระกฤษณะไม่ปรากฏแต่อย่างใด เนื้อเรื่องที่ปรากฏคือทั้งสองเรื่องใน *รามกฤษณวิไลมกาวยะ* ต่างมีโครงเรื่องคร่าว ๆ เป็นอย่างเดียวกัน คือ วีรบุรุษออกจากเมือง และสังหารราชาผู้เป็นศัตรูได้ในที่สุด ซึ่งนับเป็นใจความสำคัญของอิติहाสะทั้งสอง

นอกจากนี้ผู้เล่าเรื่องไม่มีความสม่ำเสมอ กล่าวคือ บางครั้งผู้เล่าเรื่องหรือพรรณนาเหตุการณ์ในเรื่องเป็นบุคคลที่สามคือสุรยทาสมเอง เช่น *รามกฤษณวิไลมกาวยะ* บทที่ 8 และ 9 ดังนี้

लङ्कयना नित्यगमा धवाशा साकं तयानुन्नयमानुकारा ।

राकानुमा यन्ननु यातकंसा शावाधमागत्य निनाय कालम् ॥ ๮ ॥

laṅkāyanā nityagamā dhavāśā sākaṁ tayānunnayamānukāra/

rākānumā yannanu yātakaṁsā śāvādhamāgatya nināya kālam/8//

1. (ศูรปณา) ผู้ท่องเที่ยวอยู่ในเมืองลังกา กระสันอยากได้สามี ไปกับตาฎกาเป็นนิตย์ เลียนแบบพระยมผู้เสด็จไปเอง
2. (ปุตนา) ราชาชั้นต่ำสุดในบรรดาราชาผู้ชอบกินซากศพ ผู้งามดุจจันทร์เพ็ญ เมื่อ กังสะไปแล้ว จึงมานำพระกฤษณะไปด้วย

गाधिजाध्वरवैरा ये ते ऽतीता रक्षसा मताः ।

तामसाक्षरतातीते ये रावैरध्वजाधिगाः ॥ ९ ॥

gādhijādhvaravairā ye te 'tītā rakṣasā mataḥ/

tāmasākṣaratātīte ye rāvairadhvajādhigāḥ/9//

1. ผู้ใดเป็นศัตรูในพิธีบูชาบวงสรวงของฤๅษีวิศวามิตระ และราวณะยกย่อง พระราม ได้สังหารนางตาฎกาผู้นั้นแล้ว
2. เมื่อพระกฤษณะผ่านพ้นความไม่เสื่อมสลายของอหังการ (แทตย์) ผู้ที่มาแล้วด้วย เสียงบัญญัติ (ของกังสะ) ย่อมประสบความเจ็บป่วยทางจิตอันเกิดขึ้นระหว่างทาง (ที่ไปสู่เมืองโคกฤษะ)

บางครั้งสุรยทาสก็กำหนดให้ตัวละครในเรื่องเป็นผู้เล่าเรื่องเอง เช่น ใน *รามกฤษณวิโลมกาวยะ* ที่เป็นเรื่องรามายณะหรืออนุโลมนั้น สุรยทาสได้กำหนดให้ พระรามเป็นผู้กล่าวสรรเสริญหนุมานใน *รามกฤษณวิโลมกาวยะ* บทที่ 33 ดังนี้

वायुजो ऽनुमतो नेमे सङ्ग्रामे ऽरवितो ऽह्नि वः ।

वह्नितो विरमे ग्रासं मेने ऽतो ऽमनुजो युवा ॥ ३३ ॥

vāyujō 'numato neme saṅgrāme 'ravito 'hni vah/

vahnito virame grāsaṃ mene 'to 'manujo yuvā//33//

1. ในยามสงคราม ไม่ว่าจะเป็นเวลากลางวันหรือกลางคืน ในบรรดาพวกท่าน เราระลึกถึงหนุมาน เราไม่เคย(นึกถึง)วานรเหล่านี้เลย⁹
2. ตั้งแต่นั้นเป็นต้นมา เทพผู้แข็งแกร่งก็ได้แต่คิดถึงอาหาร เพราะว่าไม่มีใครจุดไฟ

ส่วนใน *รามกฤษณวิโลมกาวยะ* ที่เป็นเรื่องประวัติพระกฤษณะ สุรยทาส ก็กำหนดให้พระกฤษณะเป็นผู้กล่าวคำสรรเสริญตนเองในบทที่ 19 หรือนางโคบีหยอกเข้าอุทธรณ์สหายพระกฤษณะในบทที่ 25 ดังนี้

नासावद्यापत्तप्राज्ञाविनोदी धीरो ऽनुत्या सस्मितो ऽद्याविगीत्या ।

त्यागी विद्यातो ऽस्मि सत्यानुरोधี दीनो ऽविज्ञा पात्तपद्यावसाना ॥ १९ ॥

nāsāvadyāpatrapājñāvinodī dhīro 'nutyā sasmito 'dyāvīgītyā/

tyāgī vidyāto 'smi satyānurodhī dīno 'vijñā pātrapadyāvasānā//19//

1. เวลานั้น (ศรียาม) ผู้มีใจสูง แยมสรรพลให้กับคำว่าร้ายอันหยาบคาย (ลักษณะ) ยินดีปรีดาด้วยคำสั่ง(ของศรียาม) (ศรียาม)ผู้ไร้ยางอายจึงได้รับความอับยศของจุมูก
2. เราเป็นผู้ให้ความรู้(ที่ถูกต้อง) บุรุษผู้มีความทุกข์จึงได้อุทิศตนต่อความจริง อวิชาได้หมดสิ้นไปด้วยทางของผู้กักตื้อเรา¹⁰

⁹ พระรามกล่าวสรรเสริญหนุมาน

¹⁰ เป็นคำกล่าวของพระกฤษณะ

किं नु तोयरसा पम्पा न सेवा नियतेन वै ।
 वैनतेयनिवासेन पापं सारयतो नु किम् ॥ २५ ॥

kiṃ nu toyarasā pampā na sevā niyatena vai/

vainateyanivāseṇa pāpaṃ sārayato nu kim//25//

1. แม่น้ำปัมปาที่เย็นชื่นใจไม่มีอยู่หรือ การรับใช้ของหนุมานผู้ซื่อสัตย์ไม่มีหรือไรกัน¹¹
2. เธอจะพูดได้หรือว่า “คนที่ทำให้บาปแล่นไปด้วยการซื่อสัตย์นั้นมียุ”¹²

การกำหนดผู้เล่าเรื่องนี้ผู้อ่านจะรู้ได้ต้องใช้อรรถกถาช่วยซึ่งนับว่าทำให้อ่านได้ยากยิ่งขึ้นเพราะไม่อาจรู้ได้โดยตรงว่าใครเป็นผู้พูดข้อความเหล่านี้

ยิ่งไปกว่านั้น ความบางตอนในรามกฤษณวิโลมกาวยะเพิ่มเข้ามาโดยไม่เชื่อมโยงกับบทต่อไปอีกด้วย เช่น ในเรื่องรามายณะ เมื่อพระรามก่งธนูของพระศิวะได้จนธนูหักในที่สุด ปรศุรามทราบเรื่องก็โกรธเป็นอย่างยิ่ง ดังจะเห็นได้จากส่วนที่เป็นอนุโลมของบทที่ 15 และ 16 ตามลำดับดังนี้

śaivato hanane 'rodhī yo deveṣu nṛpotsavaḥ/

เมื่อทวยเทพ(ยังสถิตอยู่ในวิมาน) ผู้ใดเป็นโอรสของกษัตริย์ เราจะฆ่าผู้นั้นให้สิ้นซากเพราะเราเป็นไศวะ

nagopago 'si kṣara me pināke 'nāyo 'jane dharmadhanena dānam/

นี่แน่ะ เจ้ามนุษย์ผู้ไม่เป็นอมตะ ช้างธนูขึ้นเมื่อใด เจ้าก็จะกลายเป็นหินเมื่อนั้น เมื่อเจ้าไม่อาจเป็นผู้รับได้ การให้ของกษัตริย์ผู้มีทรัพย์คือธรรมก็เปล่าประโยชน์

¹¹ อนุโลมของบทนี้เป็นการพรรณนาสภาพจิตใจของพระราม เพราะเมื่อใจเป็นทุกข์แล้ว สิ่งที่ดีไม่ว่าจะเป็นแม่น้ำที่เย็นสดชื่นหรือแม้แต่การรับใช้ของหนุมานก็ดูเหมือนไม่มีอยู่ฉะนั้น

¹² นางโคปีหยอกเข้าอุทวะ

คำประพันธ์สองบทดังกล่าวเป็นบทพูดของปुरुราม แต่สุรยทาสยกเรื่องปुरुรามมาได้เพียงเท่านี้ ผู้อ่านไม่อาจทราบได้ว่าสุดท้ายแล้วเรื่องนี้จบลงอย่างไร เพราะบทที่ 17 เป็นเรื่องนางไทยเกยคิดอุบายเนรเทศพระราม เป็นต้น

ที่เป็นเช่นนี้อาจเป็นเพราะว่าสุรยทาสอาจคิดว่า นอกจากจะเน้นแสดงฝีมือการประพันธ์อิติहाสะด้วยกลบทแล้ว ทั้งเรื่องรามายณะและประวัติพระกฤษณะนั้นก็มิชื่อเสีย ผู้คนรู้จักกันทั่วไปอยู่แล้ว แม้จะไม่กล่าวถึงรายละเอียดไว้ครบถ้วน ผู้อ่านก็น่าจะทราบกันดี หลายตอนในรามกฤษณวิโดมกาวยะทั้งอนุโลมและประติโลมจึงมีเนื้อความกระต่อนกระแท่นหรือเชื่อมกันได้ไม่สนิท ผู้อ่านที่ไม่เคยรู้เรื่องรามายณะหรือประวัติของพระกฤษณะมาก่อนเลยอาจสับสนได้ แต่ในสังคมอินเดียอย่างน้อยก็สังคมอินเดียในสมัยที่สุรยทาสมีชีวิตอยู่หรือแม้กระทั่งในปัจจุบันนี้ ผู้ที่ไม่เคยได้ยินหรือรู้เรื่องรามายณะหรือประวัติชีวิตพระกฤษณะมาก่อนคงจะหาได้ยาก ความไม่สมบูรณ์ของเนื้อหาที่เกิดขึ้นนี้อาจมิใช่ปัญหาสำหรับผู้อ่านในบริบทของสุรยทาสก็เป็นได้ อันที่จริงการเลือกเรื่องที่มีอยู่แล้วและผู้คนรู้จักกันคืออยู่แล้วมาแต่งใหม่ไม่ใช่เรื่องแปลกสำหรับวรรณคดีสันสกฤตแต่อย่างใด บ่อยครั้งเราจะเห็นว่าวรรณคดีสันสกฤตหลายเรื่องมักเป็นเช่นนี้ กล่าวคือผู้แต่งมักไม่แสดงความสามารถในการสร้างสรรค์เรื่องใหม่ มักจะนำเอาเรื่องที่มีเค้าอยู่ในอิติहाสะหรือเรื่องอื่นๆ ที่เก่ากว่านั้นมาแต่งใหม่ และเพิ่มศิลปะการประพันธ์และภาษาที่วิจิตรบรรจงเข้าไป ลักษณะนี้เป็นข้อกำหนดสำคัญในการแต่งวรรณคดีมหากาวยะด้วย บทละครสำคัญหลายเรื่องก็มีเค้าเรื่องมาจากวรรณคดีอิติहाสะทั้งสิ้น แม้แต่ในกรณีของวรรณคดีพระเวทก็ดูจะไม่ให้ความสำคัญแก่ผู้แต่งสักเท่าไร เพราะถือกันว่าเป็นความรู้ศักดิ์สิทธิ์ที่ฤๅษีได้ยินมาจากพระเป็นเจ้าโดยตรง แล้วจึงนำมาถ่ายทอดให้แก่มนุษยชาติ จึงดูเหมือนว่าความ “ขลัง” หรือ “ศักดิ์สิทธิ์” ของวรรณคดีจะน้อยลงหรือไม่มีเลยก็เป็นได้ถ้าหากกวีผูกเรื่องหรือสร้างสรรค์เนื้อหาด้วยตนเอง การไม่สร้างสรรค์เรื่องใหม่หรือไม่ให้ความสำคัญกับการแต่งเรื่องใหม่จึงมีในวัฒนธรรมอินเดียมาแต่โบราณ การดัดแปลงเค้าเรื่องที่น่ามาใช้ อาจจะมีบ้าง

แต่ก็เป็นส่วนน้อยเท่านั้น เช่น บทละครเรื่อง*ศกุนตลา*ที่กาลิทาสเพิ่มเรื่องแหวนเข้าไปทำให้ภาพลักษณ์ของกษัตริย์ดีขึ้น เป็นต้น¹³

ด้วยเหตุนี้*รามกฤษณวิโลมกาวยะ*จึงมิได้ให้รายละเอียดหรือเน้นความสมบูรณ์ของเนื้อหามากนัก ทว่าหากคิดด้วยภาพสะท้อนเรื่องดวงอาทิตย์กับดวงจันทร์แล้ว เราก็อาจตีความได้ว่า ความไม่สมบูรณ์ของการดำเนินเรื่องน่าจะหมายถึงสภาพของการโคจรของดวงอาทิตย์และดวงจันทร์โดยปกติที่ต้องผ่านเมฆหมอกหรือสิ่งอื่นที่ทำให้ไม่อาจมองเห็นดาวทั้งสองดวงได้อย่างชัดเจน ความพร่ามัวของแสงอาทิตย์และแสงจันทร์จึงอาจเชื่อมโยงกับความไม่สมบูรณ์ของเนื้อหาได้ และไม่จำเป็นว่าเป็นข้อบกพร่องแต่อย่างใด หากแต่เป็นข้อจำกัดของวรรณคดีกลบทเองเพราะการจะแต่งให้ได้แต่ละบทนั้นใช้เวลานานมากกว่าการแต่งคำประพันธ์โดยทั่วไปเพราะเป็นการแสดงฝีมือการประพันธ์มากกว่าการให้ความสำคัญแก่รายละเอียดหรือความครบถ้วนของเนื้อหา ความไม่สมบูรณ์ดังกล่าว

¹³ อย่างไรก็ตาม มิใช่ว่ากวีสันสกฤตจะไม่คิดเรื่องใหม่เลย การผูกเรื่องเองหรือคิดเรื่องขึ้นใหม่ก็มีให้เห็นเช่นกัน เช่น บทละคร*มูทราวากษส* หรือ*ขันชกาวยะ*หลายเรื่อง เพียงแต่การไม่คิดเรื่องใหม่ดูเหมือนจะเป็นขนบของกวีสันสกฤตอันเป็นที่รู้กันโดยทั่วไปนั่นเอง อันที่จริงแล้ว มิใช่แต่เพียงในวัฒนธรรมอินเดียเท่านั้น การไม่ให้ความสำคัญกับการสร้างสรรค์เรื่องใหม่อาจกล่าวได้ว่าเป็นขนบของการชมศิลปะในวัฒนธรรมตะวันตกออกมาแต่โบราณก็เป็นได้ คนไทยก็มีค่านิยมเช่นนี้อยู่เหมือนกัน ดังจะเห็นได้ว่าจิตรกรรมฝาผนังตามวัดต่าง ๆ มักจะไม่เล่าเรื่องชาดกทั้งหมด แต่จะใช้ฉากตอนใดตอนหนึ่งเป็นสัญลักษณ์ให้รู้ถึงพระชาตินั้น ๆ ของพระโพธิสัตว์ การรับรู้ภาพใดมาจากชาดกเรื่องใดนั้นไม่เป็นปัญหาสำหรับคนไทย (โดยเฉพาะคนไทยสมัยโบราณ) ซึ่งพอจะรู้เรื่องราวในทศชาติอยู่บ้างเพราะแต่ละชาติจะมีฉากที่นิยามวาดกันอยู่ไม่กี่ตอนและส่วนใหญ่จะวาดจากประจำชาติเพียงฉากเดียว เช่น ภาพเหตุการณ์ตอนยกถ้ำในพระชาติที่พระพุทธเจ้าเสวยพระชาติเป็นพระเตมีย์ และภาพเหตุการณ์ตอนที่อุรบัดชิตจับหางม้าป้อนณกัณฑ์ เป็นต้น การชมโฆษณาละครของคนไทยก็เช่นกัน เมื่อคนไทยไปดูโฆษณาก็มิได้ไปดูโฆษณารูปเรื่องแปลกใหม่ แต่สิ่งที่คนไทยไปดูก็คือท่ารำหรือกลเม็ดเด็ดพรายของศิษย์สำนักนี้เป็นอย่างไร เวลาคนไทยไปดูการประชันดนตรีเรามีได้ไปฟังเพลงใหม่ที่แต่งขึ้น โดยเฉพาะเพลงเดี่ยวซึ่งเป็นเพลงวัดฝีมือ แต่เราไปดู “ทาง” หรือ “กลอน” ของวงนี้บ้านนี้ว่าเป็นอย่างไร เป็นต้น จึงอาจกล่าวได้ว่าการไม่ให้ความสำคัญกับการสร้างเนื้อหาแปลกใหม่อาจเป็นวัฒนธรรมร่วมของตะวันตกออกประการหนึ่งก็เป็นได้

จึงอาจเข้าใจได้ว่าเป็นเพราะวรรณคดีกลบทไม่ว่าจะเป็นภาษาอะไรก็ตามแต่นั้นย่อมเรียกเรื่องพลังในการแต่งและการอ่านมาก เนื้อหาจึงอาจไม่สมบูรณ์ได้เพราะกลบทนั้นเป็นตัวบังคับให้กวีต้องใช้ภาษาในการแต่งคำประพันธ์นั้นให้เป็นไปตามข้อบังคับของกลบทประเภทนั้น หากพิจารณาเชื่อมโยงกับการสื่อความถึงดวงอาทิตย์กับดวงจันทร์ ความไม่สมบูรณ์นั้นก็นับว่ามีความหมายในตัวเอง กล่าวได้ว่าการสื่อถึงความพร่ามัวหรือเมฆหมอกที่เข้ามาบดบังดวงอาทิตย์กับดวงจันทร์นั้นจึงอาจเป็นไปได้เมื่อพิจารณาเชื่อมโยงกับการโคจรของดวงอาทิตย์และดวงจันทร์ที่บางครั้งจะต้องประสบกับเมฆหมอกที่ไม่อาจคาดเดาเช่นเดียวกับเนื้อหาและการดำเนินเรื่องที่แม้ไม่สมบูรณ์แต่ยังอาจเข้าใจได้นั่นเอง

บทสรุป

ที่กล่าวมาทั้งหมดจึงสรุปได้ว่า *รามกฤษณวิโลมกาวยะ* มิใช่เพียงวรรณคดีกลบทสันสกฤตที่แสดงความสามารถทางวรรณศิลป์ของกวีเท่านั้น แต่ยังสื่อถึงธรรมชาติการโคจรของพระอาทิตย์และพระจันทร์ได้อีกด้วย กล่าวอีกนัยหนึ่งการโคจรของดวงอาทิตย์กับดวงจันทร์จึงเป็นมุมมองที่อาจนำมาอธิบายปรากฏการณ์ทางภาษาและวรรณคดีในเรื่องนี้ได้ ได้แก่ การเลือกเรื่อง*รามายณะ*กับประวัติพระกฤษณะมาคู่กันก็สื่อถึงมุมมองดวงอาทิตย์กับดวงจันทร์ว่าคู่กันเพราะสัมพันธ์กับกาลเวลากลางวันกับกลางคืน การใช้วิโลมจิตระเป็นกลวิธีการประพันธ์นอกจากทำให้แบ่งสัดส่วนในคำประพันธ์ออกเป็นสองส่วนเท่ากันแล้ว ยังสื่อถึงการแบ่งพื้นที่ในการโคจรของดวงอาทิตย์กับดวงจันทร์เท่ากัน เหมือนการนับวัน 1 วันที่เริ่มด้วยกลางวันไปสิ้นสุดที่กลางคืน การที่ภาษาสันสกฤตจะมีความหมายเมื่ออ่านซ้ำๆ ไปขวาเท่านั้นก็สื่อว่าดาวทั้งสองดวงโคจรทางเดียวกัน และความไม่สมบูรณ์ของเนื้อหาที่เปรียบเหมือนเมฆหมอกหรืออุปสรรคที่บดบังทัศนวิสัยในระหว่างการโคจร วรรณคดีกลบทจึงมีใช้เพียงวรรณคดีที่อ่านยากหรือใช้ภาษาซับซ้อนอย่างเดียว แต่ยังมีพลังการสื่อความถึงธรรมชาติบางประการที่ไม่ควรมองข้ามอีกด้วย

บรรณานุกรม

ภาษาไทย

จุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว, พระบาทสมเด็จพระ. (2540). *บทละครเรื่องเงาะป่า*. กรุงเทพฯ: กองวรรณกรรมและประวัติศาสตร์ กรมศิลปากร และสถาบันไทยคดีศึกษา มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.

ประพจน์ อัครวิรุฬหการ. (2549). *คำบรรยายวิชาสัมมนาภาษาและวรรณคดีปรากฏ*. กรุงเทพฯ: คณะอักษรศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

มณีปิ่น พรหมสุทธิรักษ์. (2551). *ประวัติวรรณคดีสันสกฤต*. นครปฐม: โรงพิมพ์มหาวิทยาลัยศิลปากร.

ระวี ภาวิไล. (2522). *ดาราศาสตร์และอวกาศ*. กรุงเทพฯ: บริษัทศึกษาสยาม.

วิสุทธ์ บุญยกุล. (2542). เรื่องพระลักษมณ์พระรามของอิสาน. ใน *อักษรวิสุทธ์* (น. 21-43). กรุงเทพฯ: เรือนแก้วการพิมพ์.

ภาษาอังกฤษและภาษาสันสกฤต

Daivajñāśrīsūryakavi. (1988). *Rāmakṛṣṇavilomakāvyaṃ. Kāvyaṃālā (vol. 11)*. Varanasi: Chowkhamba Bharati Academy.

Knott, K. (1998). *Hinduism: A Very Short Introduction*. New York, NY: Oxford University Press.

M., Sir. Monier-Williams. (1876). *Sakuntala*. Delhi: Motilal Banarsidass.

———. (2005). *A Sanskrit English Dictionary*. Delhi: Motilal Banarsidass.

Śrībhāravi. (1987). *Kirātārjunīyam*. Varanasi: Chaukhamba Surbharati Prakashan.

Śrīmāgha. (1986). *Śīsūpālavadham*. Varanasi: Krishnadas Academy.

Winternitz, M. (2008). *History of Indian Literature (vol 3)*. Delhi: Motilal Banarsidass.